

ÇEVREYİ ALGILAMA, YORUMLAMA, ADLANDIRMA VE SAHİPLENME BAĞLAMINDA BURSA KÖY ADLARI

Mustafa CEMİLOĞLU*

Giriş

Bilindiği üzere “ad bilimi” genel olarak adlandırma üzerinde dururken daha çok somut isimlendirmeleri inceleme konusu yapar. Bu nedenle de “kişi adları” ile “yer adları” ad biliminin iki önemli alt disiplini.

Bu gerçeğe rağmen değişik milletlerin çocuklarına verdikleri adlarla üstünde yaşadıkları coğrafyaya özgü farklı biçimlendirmelerdeki adlandırmaları çok farklı disiplinlerin inceleme alanına girmiştir.

Bu adlandırmalar birer dil malzemesi olduğu için onlara öncelikle o ulusun ana dilinin penceresinden bakılmış ve bunların oluşumundaki dilsel yapı analiz edilerek ortak yargılara gidilmeye çalışılmıştır. Bu çalışma tarzına halk bilimciler genel anlamda “lengüistik metot” adını vermektedirler.

Elbette bu tip adlandırmalar doğrudan insanlık tarihinin ve insanlığın kat ettiği gelişmelerin de bir sonucu olduğundan çağlar içerisinde değişik seyirler izlediği görülen yer adlarının macerası evrensel anlamda antropolojinin ilgi alanına girmekte ve bundan dolayı da “antropolojik yöntem”i kullananlar bütüncü bir yaklaşımı sergileme eğilimi içerisinde olmaktadır.

Bu iki yaklaşımın baktığı pencere doğru görünmekle birlikte, bu pencereden bir başka doğrunun görünmediği de fark edilmektedir. O doğrular: Coğrafya parçasının bizzat kendisi ve o coğrafyanın yaşadığı tarihsel süreçtir. Elbette bu ikisine aynı coğrafyayı ve aynı tarihi yaşayan milleti veya milletleri de dahil etmek gerekecektir. İşte yapılacak incelemelerde ve araştırmalarda bunların göz ardı edilmesi söz konusu olamayacağından “ad” ve “adlandırma” için “tarihî-coğrafî metot”un ne anlama geleceği açıkça anlaşılmış olur.

Yukarıda sözü edilen bu üç yöntemin genel anlamdaki halk bilimi araştırmalarında ve tabîî ad bilimi özelinde bugüne kadar değişik alanlara ve değişik araştırma çalışmalarına uygulandığı gözlenmiştir. Hatta bunların dışında zaman zaman yeni yöntemlerin ve yeni anlayışların teklif edildiğine de şahit olunmuştur. Elbette belirli bir alandaki çalışmalara ve araştırmalara yeni yeni yaklaşımların teklif edilmesi ve hatta bu yaklaşımların uygulamaya konulması bilimin vazgeçemeyeceği bir olgudur. Onun ötesinde, çağımızın önemli gelişmelerinden birisi de “bilimsel tutuculuk”un terk edilmesi ve onun yerine “disiplinler arası yararlanma” anlayışının ikame edilmesidir. Ancak bu sayede “özelle ilgilenirken geneli göremeyen” insan yerine artık “ağaca değil ormana bakan insan” modeli önerilmektedir.

Elbette bütün bunların tamamı birer kuram olmaktan öteye gidemedikleri için hemen hepsi için eleştiri getirmek, onları tartışmak ve yenilerini önermek her zaman mümkündür. Çünkü, asıl olan bilimsel gerçeği ortaya çıkarmak ve doğruya ulaşmaktır.

Algılama ve Adlandırma

Ad bilimi ya da bütünüyle dil bilimi söz konusu olduğunda insanı “çevresini algılayan ve algıladığını adlandıran varlık” olarak tanımlamak mümkündür. Çünkü ilk insanın veya ilkel insanın ilk sorularını şunlar oluşturmaktadır:

-Dünya ve evren nasıl yaratıldı?

* Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi.

-Yaratılmış olan ilk insan kimdi ve nasıl dünyaya geldi?

-İlk insandan diğer insanlar hangi yolla çoğaldılar?

Dikkat edilirse bu üç sorunun temelinde “yaratılış ve türeyiş” sorununun yattığı görülür. O nedenle de hemen hemen bütün mitolojilerde ortak olarak görülen bu kavramın farklı milletlerde farklı motiflerle ortaya çıkmasının nedeni, uluslaşma ve ilkelikten kurtulup millet olma sürecinde yatmaktadır.

En ilkelinden başlamak kaydıyla hemen bütün dinler yukarıdaki üç soruda özetlenen algılamalara çözümler göstermekte ve inanış modelleri teklif etmektedirler. Bunların başlıcaları: yer, gök, güneş, ay, su, toprak, bitkiler, zaman ve mevsimlerdir. Bütün bu sayılanlar ilkel dönemin mitlerine konu olurken zamanla yerleşik hayata geçilmiş olması tapınakların ve yerleşim yerlerinin de inanışlara konu olacak tarzda algılanması sonucunu getirmiştir.

Dillerin ortaya çıkışı ile aynı dönemlere rastladığı sanılan bu gelişmelerin izlerini mitleri derli toplu bir halde ifade etme işlevini yerine getirmiş olan destanlarda görmek mümkündür. Çünkü destanlar, anlatıldıkları dönemin kültürel özelliklerini taşıdıkları gibi içerdikleri birçok arkaik özellikle de eski çağların davranış kalıplarının deposu durumundadırlar.

Kültür taşıyıcılık özelliği olan dil için de aynı şeyleri söylemek mümkündür. Dil de binlerce yıllık geçmişi ile ortaya çıkış dönemlerinin algılama ve adlandırma özelliklerini barındırması bakımından eşsiz bir hazinedir. Ancak, çağımızın bir gelişmesi olarak günümüzde dile daha çok “eşzamanlı” bir anlayışla bakılması ve onun anlamından çok kullanımının ele alınması araştırmacıları kolaycılığa yöneltmektedir. Bu nedenle de dille ilgili etimoloji araştırmaları çok sayıda yer tutmamakta, dil biliminin anlamı açıklanamayan kelimeler için getirdiği “nedensizlik” ilkesi çoğu zaman kolayın tercihinin sebebi olmaktadır.

Halbuki, günümüz insanı bile herhangi bir apartmana, bir sokağa, bir işyerine isim verirken belirli ilişkiler bütünü düşünmekte ve onunla ilgili algılamalarını da ortaya koymaktadır. Bunu en somut şekilde çocuklara verilmekte olan isimlerde görmek mümkündür. İnsanlar kendi çocuklarına verdikleri adlarla ve en başta toplumsal tabakalaşmanın neresinde olduklarını ortaya koymaktadırlar. Bunun ötesinde, aile bireyleriyle ilgili algılamalar, geleneklere bakış tarzı, din ve inanış motifleri, gelecekle ilgili beklentiler ve çevresel faktörler çocuğa verilmek istenen adlarda gayet açık bir biçimde kendisini göstermektedir.

Bu, günümüz için yukarıda da işaret edildiği üzere “eşzamanlı” bir anlayış karşısında böyle olduğu gibi, geçmişin algılamalarını bugüne taşıyan “artzamanlı” anlayış için daha da doğrudur. Bu nedenle de algılamaları, onun bir sonucu olan adlandırmaları ve bütün bunların temelinde yatan gerçekleri sağlıklı olarak değerlendirebilmenin yolu onlara “tarihî-coğrafi-lengüistik metot”la çalışmaktan geçer inancındayız. Bunun bilimsel izahı, yukarıda da belirtildiği üzere, kültürün köklerinin yaşanan coğrafyalarda, ortak geçmişte ve bütün bunları günümüze aktaran dilde aranmasıdır.

“Milletler dirilerinden çok ölümlerinden oluşur” diyen sosyoloji ile “Milletlerin ortak toplumsal bilinçaltı, arketiplerle kuşaktan kuşağa aktarılır” diyen psikoloji bilimi de bu sürekliliği doğruladığına göre Bursa özelinde ve özellikle de “Dağ Bölgesi” olarak adlandırılan Uludağ güneyinde yapılan araştırmalarda elde edilmiş bulunan adlandırmaları bu açılarından değerlendirmekte yarar vardır.

Bursa Dağ Köylerinde Adlarla İlgili Algılamalar

Bursa’nın güneyinde ve Uludağ dağ zincirinin arkasında yer alan dört dağ ilçesinin (Orhaneli, Keles, Büyük Orhan ve Harmancık) köylerini ve bu köylere verilmiş bulunan adları konu edinen bu inceleme iki yüzden fazla köy adını ve bunların isimlendirilmesi sırasındaki algılamaları değerlendirmeye

çalışmaktadır. Elbette bu algılamalarla beraber algılamaları yönlendiren kültürel derinlikler ve dille, Anadolu Türkçe’siyle ilgili anlatım kalıpları üzerinde durulmaktadır.

Bu bölgede yer alan köy adlarının araştırmacılar açısından oldukça şanslı bir yanı bu isimlerle ilgili değerlendirmelerin çoğunlukla bir dizi efsane ile birlikte anlatılıyor olmasıdır. Bu nedenle de derlenmiş bulunan bu efsanelerdeki inanış kalıpları üzerinde önemle durulması gereken kültür hazineleridir.

Bilindiği üzere geleneksel halk anlatıları, anlatanların anlatılanlara yaklaşımı yönüyle iki ayrı grupta değerlendirilir. Birinci grupta yer alanlar, ki bunların tipik örneği masallardır, anlatanlar ve dinleyenler tarafından gerçek dışı olarak algılanırlar. Masalların bu algılanışı, hayal dünyası ile beraber gerçek dışının mantık oyunlarını taşıması bakımından ilginçtir. İkinci ve önemli bir grupta yer alan destanlar, halk hikâyeleri ve efsanelerse hem anlatan hem de onu dinleyen tarafından yaşanmış gerçekler olarak nitelendirilir. Bu nedenle de efsaneyi dinleyen bir aydının anlatılanları küçümseyici bir tavır alması, inanarak anlatan tarafından çoğunlukla tepkiyle karşılanır. Elbette efsanelerin böyle inanılarak anlatılıyor olması araştırmacılar için de büyük bir şans olduğu gibi geçmişe ait yorumların günümüze taşınabilmesi yönüyle de onlar son derece önemli birer hazinedir. O nedenle, ne efsanede anlatılanları uydurma olarak nitelendirip onları küçük görmek, ne de orada anlatılanların tamamını yaşanmış gerçekler olarak kabul edip hepsine hakikat gözüyle bakmak doğrudur.

Köy Adı Efsanelerindeki Ortak Motifler

Halk bilimi araştırmacıları, halk anlatılarında ortaya konulan küçük anlatım kalıplarına motif karşılığını kullanmaktadırlar. Bir araya gelerek bütünlüğü oluşturan bu motifler dünya ölçeğinde ortak özellikleri de taşımaktadırlar. Ancak, bunlar her millette az çok ulusal bir çizgi de izlemektedirler. O nedenle dünyadaki halk anlatılarını inceleyerek onların yapısında bulunan ortak motifleri inceleyen Stith Thomson “Motif İndeks of Folks Literatur” adını taşıyan meşhur eserinde bunları ayrı ayrı sınıflandırmıştır.

Benzer bir yöntemi masallara uygulayan Rus biçimbilimci V. Propp ise dilimize Masalın Biçimbilimi” adıyla çevrilmiş bulunan eserinde dünya masallarının ortak anlatım özellikleri üzerinde durmuştur.

Aynı bilimsel yaklaşımla efsaneler değerlendirildiğinde onların da bazı ortak motifleri taşıdığı gözlenmektedir. Bunların Bursa köy adları ile ilgili olarak anlatılanlarında en yaygın olanları şöyle ifade edilebilir:

A. Köy kurucusu yörük motifi

Bursa’nın dağ köylerinde kendilerini “manav” ya da “yörük” olarak nitelendiren insanlar köylerini kuran kişi veya kişilerin yörük olduğunu ifade etmektedirler. Ortak olarak Osmanlı İmparatorluğunun kuruluş yıllarına tarihlenen bu olay çoğu zaman halk anlatılarının meşhur tılsımlı “üç” rakamına bağlanmaktadır. Bu sayıya bağlanan efsanelerin çeşitlemeleri şöyledir:

1. Üç ayrı ailenin bir yörük köyünü kurması: Bu motife bağlanarak anlatılan efsanelerde üç ayrı ailenin bir köyü kurduğu ve aynen türeyiş destanlarında olduğu gibi köyün zaman içerisinde bu ailelerin çoğalması ile oluştuğu anlatılmaktadır. Sözelgesi Keles’in Kıranışıklar köyünü "Doğanogulları, Kabakçioğulları ve Sarıbaşoğulları" adlı üç yörük sülalesinin kurması gibi. Aynı motifler Orhaneli’ye bağlı "Söğüt" ve “Çeki” köyleri için de bu defa farklı aile adları verilerek anlatılmaktadır.
2. Üç kardeş yörüğün komşu üç köyü kurması: Bu motifte bu defa sayılar yer değiştirmekte ve birbirleri ile kardeş olan üç yörük komşu üç köyün kurucusu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sözgelişi Keles'in komşu üç köyü "Harmanalan", "Bıyıklıalan" ve "Delice" köyleri üç kardeş yörük tarafından kurulmuştur ve bu köylere verilen isimler de onların vasıflarını yansıtmaktadır. Aynı motif Orhaneli'ye bağlı "Burmu", "Karıncalı" ve "Çakır" köyleri için anlatılmakta olan efsanede de kullanılmaktadır. Üstelik yine bu köyler yukarıdaki örnekte olduğu gibi aldıkları isimleri kendilerini kuran yörük'ün özelliğinden aktarmışlardır.

3. İki kardeş yörüğün bir köyü kurması: Yukarıdaki iki temel motifin türevleri olarak karşımıza çıkan efsanelerin bir bölümünde üç kardeş yerine bu defa iki kardeş sülale tek bir köyü kurmakta ve köyün halkı onların soyundan çoğalıp gelmektedir. Bu motifin tipik örneği Yeni Danişment köyü için anlatılmaktadır.
4. İki kardeş yörüğün iki komşu köyü kurması: yanyana veya birbirine çok yakın iki köyün birlikte ve çoğu zaman da kardeş iki yörük tarafından kurulduğunu anlatan efsaneler oldukça yaygındır. Sözgelişi Orhaneli'ye bağlı "Karesiköy" ile "Deli Ballılar" köyleri, yine aynı ilçeye bağlı "Karaoğlanlar" köyleri ile "Akalan" köyleri iki kardeş yörüğün köyleri kurmasını anlatan efsaneleri içermektedirler.
5. Göç ederek köye yerleşen yörük: Yukarıda sözü edilen motifleri içeren efsanelerin hemen çoğunda köyü kuran yörüklerin nereden göçerek geldiğini anlatan ibarelere de rastlanmaktadır. Bunlara birkaç örnek vermek gerekirse Keles Sorkun köyünü kuranlar Tavşanlı Sorkun Boğazından; Çeki köyünü kuran üç aile Domaniç ilçesinin Tevlez bölgesinden; Kıranişıklar köylerini kuran yörükler de Kütahya Örencik ovasında yer alan Işıklar köyünden buraya göç ederek gelmişlerdir.

B. Osmanlı Tarihi veya Oğuz Boy ve Oymakları ile Bağlantılı Motifler

Faruk Sümer başta olmak üzere Anadolu'ya gelen Oğuz göçlerinin yerleştirilmesini araştıran birçok araştırmacı hem yirmi dört Oğuz boyu hem de bunlara bağlı oymak ve aşiret adlarıyla ilgili sağlam tespitlere ulaşmışlardır. Bu durum Osmanlı Beyliğinin kurulduğu Bugünkü dağ köyleri bölgesi için de geçerlidir. Sözgelişi Oğuz boyu isimlerini taşıyan "Kızık, Kınık, Sadağı, Alpagut, Basak" gibi köy adları, yine Selçuklu dönemi gazilerinden Danişmentli Ahmet adı çevresinde oluşan Danişmentname'den yola çıkarak verildiği anlaşılan "Danişmend" birleşik adını taşıyan köyler, aşiret ya da oymak adı olduğu izlenimini güçlü olarak hissettiğimiz "Budaklar, Işıklar" gibi adlar Osmanlı döneminin adlandırmaları olarak karşımıza çıkmaktadır.

C. Halk Etimolojisini Yansıtan Motifler

Bilindiği üzere dil bilimi varlıklara verilen adları belirli bir gerekçeye dayandıramadığı için onların isimlendirilmesini "nedensizlik" ilkesi ile açıklar. Yer adları söz konusu olduğunda bu ilke inandırıcı görünmemektedir. Sadece Bursa bölgesinde değil, bütünüyle Anadolu'da varlıklara verilen adlarla ilgili yorumlayıcı efsaneler, büyük kentlerin adlarını algılayan isimler nedensizlik bir yana yabancı olduğu bilinen isimlerin bile Türk mantığına ve Türkçe algılayışlara uygun bir tarzda açıklandığını göstermektedir. Hemen hemen Roma Bizans döneminin belli başlı büyük yerleşme merkezleri için anlatılmakta olan bu efsaneler tamamı yabancı bu adların yeni bir yorumla ve Türkçe olduğunu anlatır tarzda oluştuğunu bildirmektedir. Sözgelişi İstanbul'un "İslâmbol", Buruse'nin "Burası", Eski adı Polidor olan Burdur'un "Burada dur ve Burdur", aslı Belecama olan Bilecik'in "Bileydik ve zamanla Bilecik olması gibi.

Bursa dağ köylerinde "halk etimolojisi olarak adlandırılan bu tip algılama ve yorumlamaların örneklerine sıkça rastlanmakta ve yabancı olduğu açık seçik bilinen yer adları bile Türk mantığına göre yorumlanarak adeta Türkçeleştirilmektedir. Bunlar için verilecek örneklerin en çarpıcısı "Atranos" ismidir. Bizans dönemi adı olan bu isim Osmanlı İmparatorluğu zamanında bile bu bölgenin tamamı için

kullanılmış ve o dönemin tek ilçesine Atranos adı verilmiştir. Buna rağmen bölge halkı bu sözcüğü Türkçe bir söyleyişle "Adırnaz" biçiminde seslendirmekte ve "verimsiz toprak anlamına geldiğini belirtmektedir.

Bu türden algılamalara Türkçe'de uzun zamandan beri kullanılan şahıs adlarında ve Türkçe sözcüklerden oluşan birleşik kelimelerde de rastlanmaktadır. Sözgelişi Haydar adı "Hay ne dar" söyleyişinden bozulmuştur denirken "belen" ve "ören" sözcüklerinden oluştuğu bilinen "Belenören" adı yeni bir yaklaşımla "belâ üreten" anlamına bağlanarak açıklanmaktadır.

Yalnız, Bizans dönemi kalıntısı olan bazı köy adlarının bunu ifade edecek tarzda açıklanmış olduğuna da tanık olunmaktadır. Sözgelişi "Doma" köyü Tomas olarak "Misi" köyü de yine Türkçe olmadığı düşünülerek "Misyon" tarzında algılanmaktadır.

D. Aidiyet ve Mülkiyet Anlatan Motifler

Sosyologlar ve psikologlar Türk toplumunu genel olarak "lider toplumu" biçiminde tanımlarlar. Yani, bir lidere bağlanma ve onun çevresinde kümelenme toplumumuzun karakteristikleri içerisinde yer alır. Bunun en somut belirtisi belirli bir aristokrat kahramanı anlatan Türk destanları ve halk hikâyeleridir. Bu tip eserlerde hem olayı aktaran ozan hem de onun dinleyicileri kahramanın maceralarını ve başarılarını yaşayarak mutlu olmakta ve onunla aidiyet oluşturmaktadırlar.

Bu durum, belirli bir köyü veya köyleri kuran yörük motiflerinde olduğu gibi bütün bir köyün, yine belirli bir kişi veya ailenin soyuna bağlanma anlayışına benzemektedir. Köy adlarında rastladığımız kişi adları ve bunlara eklenmiş olan "-li" ve "-ler" takıları, yukarıda belirtilmiş bulunan aidiyet ve mülkiyet kavramlarının somut belirtisidir. Sayıları küçümsenmeyecek rakamlara ulaşan bu köy adları kendilerini köyü kuran veya köye adını veren kişi gibi görme duygusunun belirtisidir. Bu köy adlarına birkaç örnek: Aşağıdemirler, Baloğlu, Bayramlar, Davutlar, Durhasan, Düdarköy, Haydar, İshaklar, Karaoğlanlar, Süleyman Bey, Yakuplar.

Ancak bu anlayışın hakim olduğu köy adlarında belirli bir kişi adının dışında daha çok aile unvanını çağrıştıran ve lakap olduğu izlenimini veren isimlendirmelere de sıkça rastlanmaktadır. Bu durum: "Köy belirli bir yörük sülalesinden geliyor" şeklindeki değerlendirmeleri doğrular nitelikte görünmektedir. Sözgelişi: Celepler, Çerçiler, Danacılar, Doğancılar, Hacı-Ahmetler, İshaklar, Karalar, Okçular, Yağcılar gibi.

E. Doğal Yapı ve Coğrafi Özellikle Bağlantılı Motifler

Aslında doğal yapı ve coğrafi özellikler açısından köyü adlandırma aydınların bakış açısını taşır. Köyün doğal güzellikleri ve bunların isme taşınması kırsal kesim insanın tarzı değildir. Çünkü, bulunduğu şartları yaşamakta olan bir insanın bunları adlandırıp ifade etmesi sıradan bir olay gibi görünmemektedir. Bütün bunlara rağmen Bursa dağ köyleri isimlerinde yaygın olarak rastlanan adlandırmalar arasında köyün dağını, deresini, pınarını, taşını, kayasını, sözün kısası doğal görünümünü ifade eden oldukça fazla sayıda isme de rastlanmaktadır. Sözgelişi: Akçabük, Akçapınar, Aktaş, Belenoluk, Çatalsöğüt, Dağgüney, Dereköy, Göynükbelen, Karanlıkdere, Pınarcık, Yeşilyurt gibi.

Ancak, bu adlandırmalar aydın bakış tarzının bir başka boyutunda olduğu gibi sadece güzelin ve güzelliklerin köy adına yansıtılması anlamında olmamaktadır. Hemen hemen güzel çirkin her doğal oluşum köyün adında yankı bulmakta, bunun altında da görüleni somut bir biçimde yansıtmaya çalışmaktadır. Sözgelişi yukarıdaki güzelliklerin yanı sıra şu adlandırmalara da tesadüf edilmektedir: Karabalçık, Karaçukur, Karakaya gibi.

Bu bağlamda dikkatleri çeken bir başka konu “yıkık köy, yıkıntı” anlamına gelen “ören” ya da “viran” sözcüğü ile yapılmış ve birleşik isim yapısına göre oluşmuş köy adlarının yaygınlığıdır. Sayıları hiç de az olmayan bu köy adlarından bazıları şöyledir: Gedikören, Issızören, Belenören, Örencik.

Bu durum, Türkler bölgeye yerleşmeden önce şu anda Türk Yörük köylerinin bulunduğu alanlarda Roma-Bizans döneminin yerleşme merkezlerinin olduğunu, bu bölgelerde yaşayan başka milliyetlere mensup unsurların yerlerini terk etmeleri üzerine de onların yerlerini göçebe Oğuz boylarının doldurduğunu göstermektedir.

Sonuç

Yukarıda sözü edilen motiflerden ve bu motiflerin yer aldığı efsanelerden yola çıkılarak Bursa dağ köylerindeki köy adları ile ilgili söylenecek son söz şu olabilir:

Köy adları ile ilgili olarak anlatılmakta olan efsanelere kesin olarak yaşanan gerçekler gözüyle bakılmamalı ancak, bunların tamamen uydurma olduğu yargısına da kapılmamalıdır. Sağlam bir yöntemle değerlendirilecek bu efsanelerin tarihsel gerçeklikle ilgili ip uçlarını taşıyabileceği de göz ardı edilmemelidir. Bunun ötesinde köylere ait isimlendirmelerin kültürel yapımızı ve çevreyi algılama anlayışımızı yansıttığı da unutulmamalıdır.

Bu anlayışlar doğrultusunda değerlendirilen yukarıdaki motifler şu ortak sonuçları yansıtabilir:

1. Küçük bir yerleşme birimi niteliğinde olan köylerin bir ya da birkaç ailenin çoğalması sonucu oluştuğunu ifade eden motifler bölgeye yerleştirilen Oğuz boy ve oymaklarının çoğalmasıyla teşekkül ettiğini ifade eder.
2. İki ya da üç komşu köyü kuran kardeşler motifi bu köylerin olasılıkla aynı oymak ya da aşiretin yerleştirilmesi ile oluştuğunu gösterir.
3. Köyleri kuran yörük ailelerin Domaniç-Tavşanlı-Kütahya tarafından bu bölgeye geldiğinin anlatılması göçün yönünü ifade bakımından tarihsel bilgilerle de örtüşmektedir.
4. Köy isimlerinde Oğuz boy ve oymakları, Kişilere bağlı isimler ve doğal yapılanma adları bütünüyle Anadolu’da yapılan çalışmaların sonucu ile paralellik göstermektedir.
5. Bölgedeki yabancı adların bile Türk dili mantığı ile yorumlanması ve Türkçe bir isim gibi algılanması yabancı bir kültürel unsurun kendi kültürümüz içerisinde eritilerek bize mal edilmesi akılcılığını gösterir.

KEMAL ATATÜRK İLÂHİYAT VE PEDAGOJİ LİSESİ

(Mecidiye – Romanya)

*Necati ÇAYIRLI**

Atatürk’ün insan sevgisi, dünya insanlığını bir bütün olarak görmesi, barışçıl ve birleştirici olması gibi özellikleri yalnız Türk milleti için değil, bütün milletler için önem arz etmektedir. Bu yazımızda amacımız, üstün meziyetleri olan Atatürk’ün, diğer halklar ve devletler tarafından da benimsenen bir lider olduğunu tekrar ortaya koymaktır..

22. 450. 000 nüfusu ve 238. 391 km²’lik yüzölçümü ile Balkanların önemli merkezlerinden olan Romanya topraklarında, çoğunluğu teşkil eden Romen halkıyla beraber Türkler ve Tatarlar yaşamaktadır. Müslümanların çoğu düz, verimli ve sulak bir yer olan Dobruca bölgesinde yaşamaktadır. ¹ Türk-Tatar Müslüman toplumu, anadili Türkçe ve İslam Dini öğretimleri de dahil olmak üzere, Romen Anayasasının ön gördüğü tüm hak ve özgürlüklerden yararlanmaktadır.

1878 Berlin Antlaşması ile Türk hakimiyetinin sona erdiği Dobruca topraklarının toplam yüzölçümü 23. 626 km²’dir. Bu toprakların büyük bir kısmı Romanya sınırlarında bir kısmı ise Bulgaristan sınırları içerisinde. Romanya Dobrucası üç vilayete ayrılmaktadır. Bunlar Köstence, Tulca ve Mecidiye vilayetleridir. ² Romanya Dobrucası’nın toplam nüfusu bir milyon civarındadır. Bu sayının % 10’nu Türk azınlığın oluşturduğu tahmin edilmektedir. 1992 sayımına göre Mecidiye’nin nüfusu 46. 586’dır (Türk-Tatar dahil). ³

Gerek Krallık döneminde gerekse Sosyalist rejimin hakim olduğu dönemde bazı sorunlar yaşayan Dobruca Türkleri’nin millî uyanışlarında etken ve yapıcı olan unsurların başında, Anadolu’da Atatürk’ün sevk ve idare ettiği Kurtuluş Savaşı ve bundan sonraki devrim hareketleri gelmektedir. ⁴ I. Dünya Savaşı sonundaki işgalleri ve Kurtuluş Savaşı yıllarındaki gelişmeleri yakından izleyen Dobruca Türkleri; sosyal, dinsel ve ulusal alanlarda yapılan Türk devrimlerini tereddütsüz benimsediler.

İttihat Terakki cemiyetindeki ihtilalci gençliği, I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşındaki kahramanlığı, Türk medeniyetini ve devlet kurumlarını çağdaşlaştırma çalışması, siyasi ve felsefi görüşleri, hayatı ve çalışma tarzı, Mustafa Kemal’e daha hayatta iken Türkiye’de ve dış ülkelerde saygı ve önem kazandırdı. Bu bağlamda Romenler de Atatürk’e hak ettiği değeri vermeye çalışanlardandır. 25 Haziran 1920 tarihli ‘Dimineaşa’ (Sabah) gazetesinde Mustafa Kemal’in öncülüğündeki harekete, 29 Ekim 1923’te Cumhuriyetin ilan edilmesine Romen basınında yer verilmesi, Romenlerin Mustafa Kemal’e olan hayranlığının önemli göstergelerindendir. Ayrıca Dobrucada Türkçe yayınlanan ‘Türk Birliği’ gazetesi de Mustafa Kemal’in reformlarına yer vermekteydi. ⁵

1930’da ‘Biblioteca Pentru Toçi’ (Herkesin Kütüphanesi) başlıklı kitap koleksiyonunda M. Kemal’in hayatı ve gerçekleştirdiği devrimlere geniş yer verildi. Söz konusu eserdeki yazıyı yazan Th. Martinescu Asau, milletin kurtuluşuna vesile olan Mustafa Kemal’den övgüyle söz ediyor. ⁶

* Ege Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü. (2001 yazında Romanya’da bulunduğum esnada okul hakkında bilgi veren İktisatçı Oskın Murat ve Üniversite öğrencisi Cihan Kurt’a teşekkür ederim).

¹ Osman Horata, "Kuzey ve Batı Türklüğünün Kesişme Noktasında Küçük bir Türk topluluğu: Romanya Türkleri", *Balkan Türkleri- Balkanlarda Türk Varlığı*, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASAM), Ankara 2003. s. 151, 153.

² Müstecib Ülküsal, *Dobruca ve Türkler*, Ankara 1987, s. 27.

³ Mehmet Naci Önal, *Romanya Dobruca Türkleri ve Mukayeseleriyle Doğum, Evlenme ve Ölüm Adetleri*, Ankara 1998, s. 7; Kemal H. Karpas, "Dobruca", *TDV İ. A.*, C. 9, İstanbul 1994, s. 485.

⁴ Önal, *agm.*, s. 168.

⁵ Valentin Ciorbea, "Romen Gözü ile Atatürk", *Romanya Köstence Ovidius Üniversitesi. Uluslararası Atatürk Romen – Türk Araştırmaları Merkezi Faaliyetleri ve panel Bildirileri*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2001, s. 73-75.

⁶ Ciorbea, *agm.*, s. 76-77.